

artikelen

broedvogels van de noordelijke kwelders

Kees van Scharenburg.

1. Inleiding

Van de aantallen broedvogels die op de kwelders van Noord-Groningen voorkomen was tot voor kort weinig bekend. Daar kwam in de jaren zeventig verandering in toe er broedvogelinventarisaties werden uitgevoerd. In 1973 inventariseerde J. Prop de kwelders voor de Westpolders en een deel van de Julianapolder, Sikkema en Rubertus inventariseerden in 1974 de Lauwerpolder (Sikkema 1976) en door de Provinciale Planologische Dienst (PPD) van Groningen werden in 1976 de buitendijkse gronden steekproefsgewijs onderzocht.

Op basis van deze gegevens is in 1976 een aantalsschatting voor de Groninger noordkust gemaakt. Deze schatting is daarna voor diverse publicaties gebruikt (Smit en Wolff, 1980, Boekema et al. 1983). In het verslag dat naderhand over de PPD-inventarisatie is verschenen wordt echter vermeld dat deze schatting als een absoluut minimum gezien moet worden en meer de weergave van de gevonden aantallen betreft dan een extrapolatie voor de hele noordkust. (Vos et al. 1982).

In het kader van een onderzoek van het RIN Texel naar de beheersmogelijkheden van buitendijkse gronden zijn in 1983 de Fries-Groningse buitendijkse gronden opnieuw in hun geheel op broedvogels geïnventariseerd. De PPD van Groningen inventariseerde daarbij de kwelders voor de Groninger noordkust.

In dit artikel worden de resultaten van deze inventarisatie gepresenteerd en worden deze vergeleken met de schatting uit 1976.

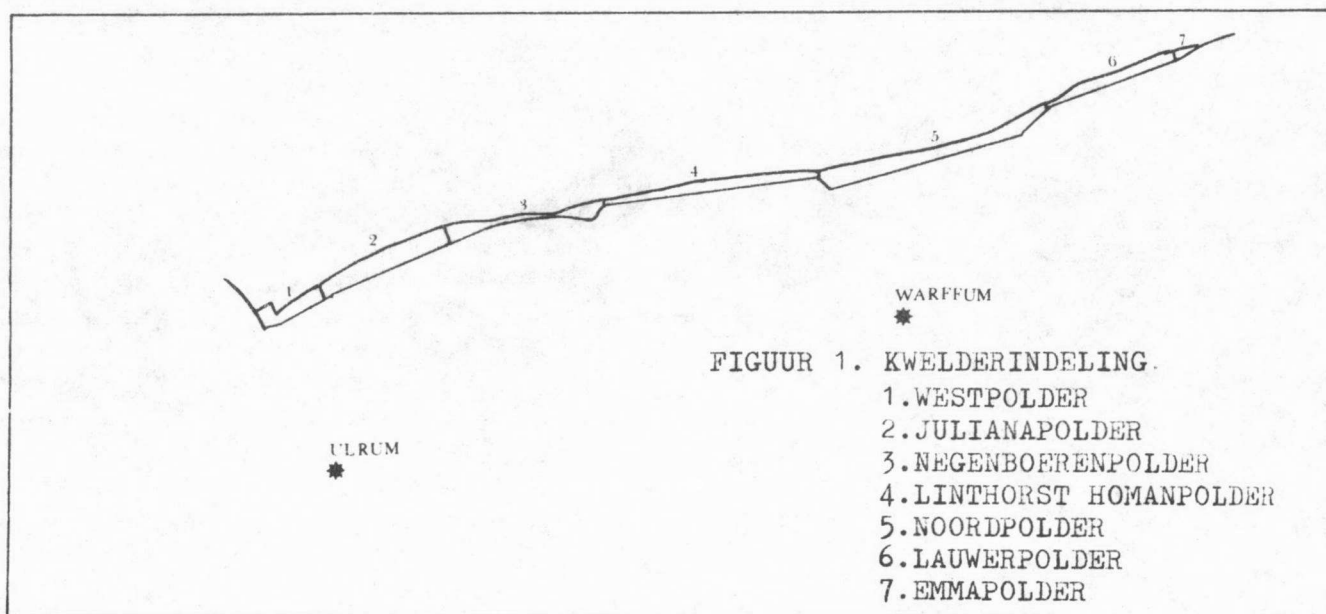
2. Gebiedsbeschrijving

Het geïnventariseerde gebied beslaat ongeveer 1000 hectaren buitendijks gelegen gronden. Het strekt zich uit van de Lauwerszeedijk tot de Emma-polder. De ligging en de indeling van het gebied is weergegeven in figuur 1.

Naar Vos et al. (1982) kunnen de buitendijkse gronden worden onderscheiden in:

- Hoge "groene" kwelders.

Dit zijn grazige veelal beweidde kwelders die alleen bij hoge vloed onderlopen. Ze zijn te vinden voor de Westpolder, het westelijk deel van de Julianapolder, het oosten van de Negenboerenpolder, de Noordpolder en het oosten van de Lauwerpolder.

- Hoge landaanwinningskwelders.

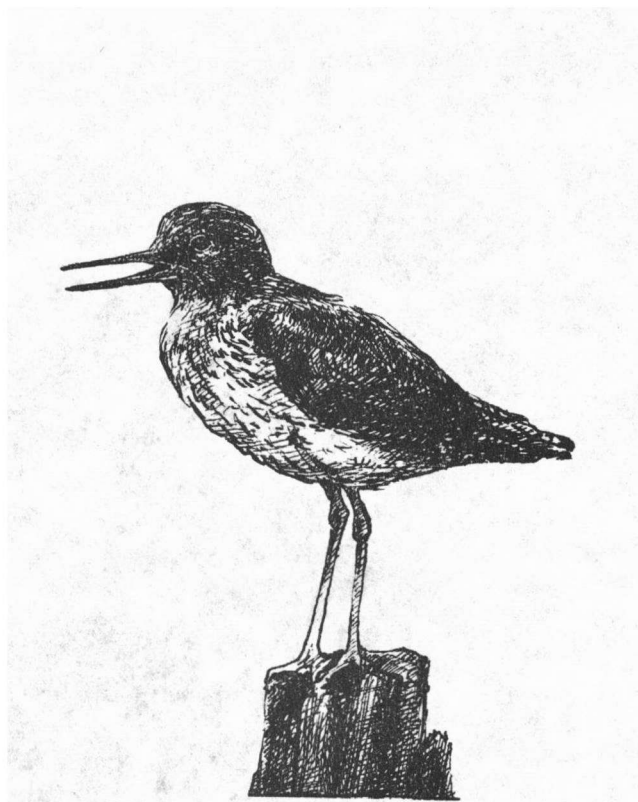
Deze gronden worden gekenmerkt door een stelsel van strekdammen en afwateringssloten. Ze worden vrijwel niet beweide en hebben een wat hoger opgaande vegetatie. Ook deze gronden worden alleen bij hoge vloed over- spoeld. Ze liggen voor het oosten van de Julianapolder, de Linthorst Homan- polder en het westelijk deel van de Lauwerpolder.

Verder komen er de lage landaanwin- ningskwelders voor. Deze zijn evenwel niet geïnventariseerd. Ze worden ook gekenmerkt door een stelsel van strekdammen en afwateringssloten, maar liggen onder vrijwel dagelijkse invloed van het getij. Ze komen voor langs de gehele kust.

Een bijzonderheid was dat in 1983 dijkverzwaringen werden uitge- voerd voor de Noordpolder, de Ne- genboerenpolder en de Linthorst Ho- manpolder.

3. Weersomstandigheden

In tabel 1. zijn de weersomstandig- heden per bezoekdatum weergegeven.

Tabel 1. Weersomstandigheden.

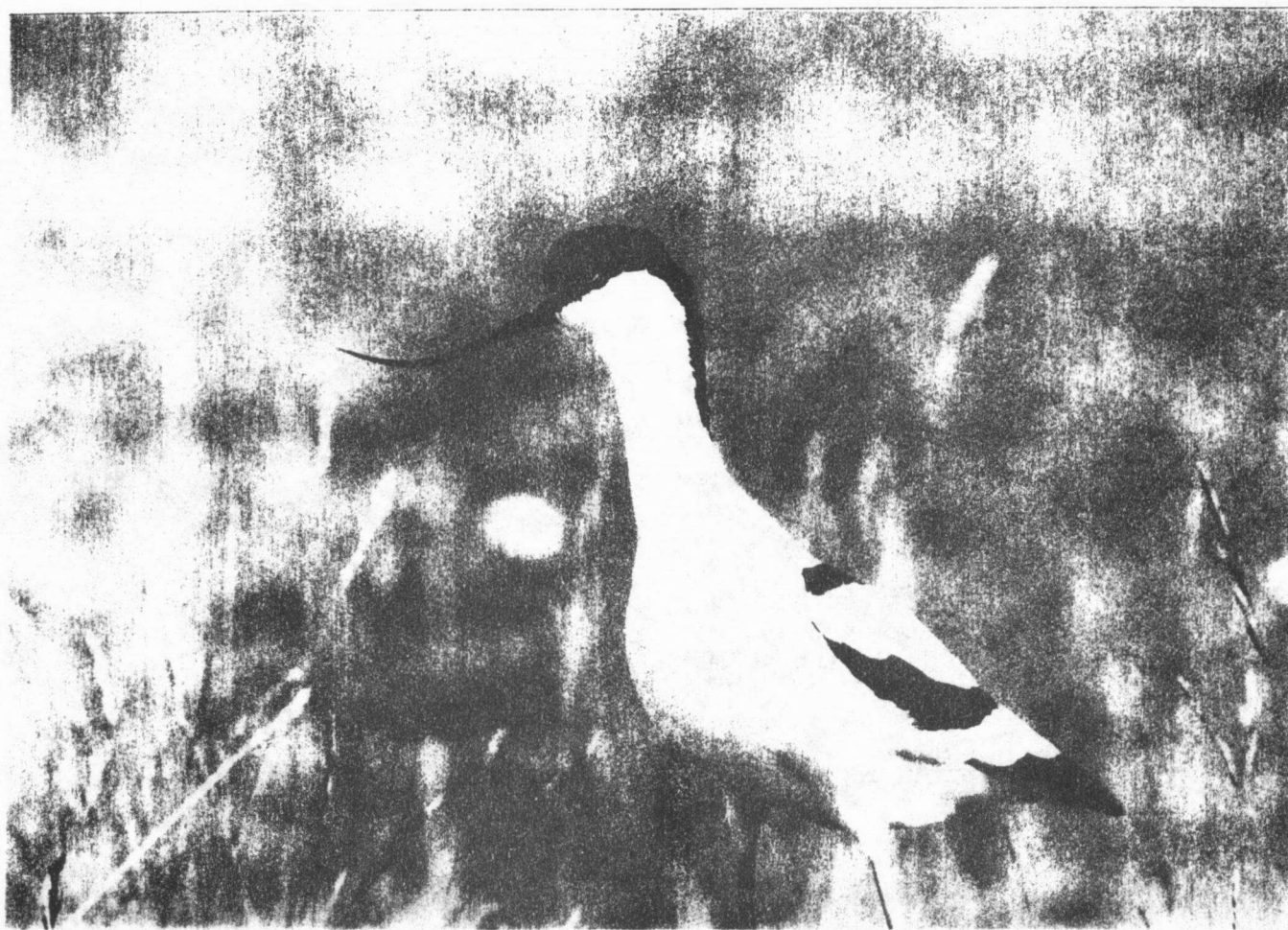
Datum	Bewolking	Temperatuur	Wind	Neerslag
4-5	8/8	10°C	kracht NW	af en toe spatje
5-5	4/8	12°C	matig O	-
11-5	4/8-8/8	14°C	matig ZW	-
19-5	4/8	15°C	matig ZW	-
2-6	7/8-8/8	17°C	matig ZW	buien
3-6	4/8-8/8	15°C	krachtig WZW	-
9-6	2/8	20°C	matig W	-
19-6	4/8-8/8	14°C	krachtig NW	buien
17-6	0/8-2/8	17°C	matig ZW	buien

4. Werkwijze

4.1. Veldwerk

De inventarisatie werd uitgevoerd door Roelof Blaauw, Jan v.'t Hoff en Kees v. Scharenburg. Geïnventari- seerd werden de hoge groene kwel- ders en de hoge landaanwinningswer- ken. Dit hield in dat maar een klein deel van de Emmapolder geïnventari- seerd is. Er zijn in mei en juni twee volledige inventarisatiebezoeken aan alle gebieden gebracht. Daarnaast werden enige incidentele bezoeken ge-

bracht. Er werd geïnventariseerd vol- gens de door de Interambtelijke Werk- groep Milieukartering (IAWM) aanbe- volen karteringmethode (IAWM in druk). Per bezoek werden alle strek- dammen afgelopen en werden alle ter- ritoriumindicatieve waarnemingen op 1:5000 kaarten genoteerd met de bij- behorende broedzekerheidscode. Op deze wijze kon per man per dag 100 hectare geïnventariseerd worden.

Meeuwenkolonies zijn geteld door eerst vanaf de dijk een schatting van het aantal paren te maken en deze vervolgens te verifiëren door een telling vanaf de strekdammen.

Tijdens de inventarisaties traden nogal eens verplaatsingen op, meestal over korte afstanden, binnen en tussen de hoofdblokken (400x400 m) van de landaanwinning. Oorzaken daarvan waren verstoringen door dijkverzwakkingen, onderhoudswerkzaamheden aan de strekdammen, beweiding en de activiteiten van de onderzoekers zelf. Er is gepoogd de door deze verplaatsingen veroorzaakte vertekening te ondervangen door de vogels zoveel mogelijk te noteren in de vakken van waaruit zij opvlogen.

4.2. Interpretatie

Bij de interpretatie zijn de waarnemingen beschouwd als het resultaat van een "veredelde" turfmethode (Hustings et al. 1985). "Veredeld" omdat er met broedzekerheidscodes is gewerkt en er door het karteren eni-

ge informatie is over de plaats van waarneming.

Bij de interpretatie zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- er wordt uitgegaan van het aantal territoria;
- als schatting van het aantal territoria wordt per soort per hoofdvak het hoogste aantal territoriumindicatieve waarnemingen aangehouden;
- als datumgrens is voor de meeste soorten 1 mei aangehouden, voor Tapuit, Paapje en Gele Kwikstaart 1 juni.

4.3. Betrouwbaarheid

Gezien het geringe aantal bezoeken zal het duidelijk zijn dat aan de vermelde resultaten geen al te grote exactheid moet worden toegekend. Ze geven eerder de orde van grootte aan waarmee soorten voorkomen.

Door de late aanvang van de inventarisatie zal de Wilde Eend vrijwel zeker onderteld zijn.

Voorts dient men te beseffen dat de resultaten betrekking hebben op aan-

tallen territoria en niet op broedparen. Dit heeft bijvoorbeeld consequenties voor hoe men aan moet kijken tegen het opgegeven aantal Bergeenden.

Waarschijnlijk broedt deze soort vrijwel niet op de buitendijkse gronden, maar eerder achter de dijk en in 1983 deels in de ten behoeve van de dijkverzwaring opgeworpen klei- en zandhopen. De buitendijkse territoria zullen voor een deel bestaan uit voedsel-territoria van deze broedvogels, maar voor een ander deel uit de voedsel-territoria van niet broedende jongerejaars (Patterson 1982).

5. Resultaten

5.1. Inventarisatie 1983

De inventarisatieresultaten staan in tabel 2. Uit de tabel blijkt dat het aantal soorten betrekkelijk gering is. Wel zijn de aantallen territoria van soorten als Scholekster, Tureluur, Kluut, Visdief en Graspieper hoog. Opmerkelijk is ook het voorkomen van de Rietgors.

De Kokmeeuw komt langs vrijwel de hele kust in grote aantallen voor en is te vinden in de wat hogere vegetaties op de hoge landaanwinningswer-

ken. De Visdief is vooral te vinden langs de kwelderranden in de Juliana-polder, Noord- en Lauwerpolder.

De Scholekster is zowel op begraasde als onbegraasde kweldergedeelten te vinden en komt met hoge aantallen voor in de Noordpolder, Juliana- en Linthorst Homanpolder. De Tureluur lijkt een voorkeur voor vrijwel niet beweide kweldergedeelten met een wat hoger opgaande vegetatie te hebben, een voorkeur die overeenkomt met hetgeen voor de Friese kust vermeld wordt (Engelmoer et al. 1983). Grote aantallen zijn te vinden voor de Juliana- en de Linthorst Homanpolder. Het voorkomen van de Kluut wordt ondermeer bepaald door de aanwezigheid van spaarzaam begroeide nestelplaatsen, de afstand tot het water en de aanwezigheid van o.a. de kokmeeuw (Cramp 1983). Grote aantallen komen voor in de Juliana-, de Negenboeren- en de Linthorst Homanpolder.

Tabel 2 Aantallen Territoria Per Soort Per Polder

Polder Soort	West polder	Juliana polder	Negen boeren polder	Linthorst Homan polder	Noord polder	Lauwer polder	Emma polder	Totaal
Kokmeeuw	48	3346	3360	1680	3375	3750	25	15624
Visdief	8	189	58	80	148	167	3	653
Noordse Stern	-	10	-	-	2	-	-	12
Scholekster	159	523	325	537	715	289	27	2575
Tureluur	70	175	147	216	150	145	5	908
Kluut	34	240	217	186	96	135	12	920
Kievit	3	-	1	7	10	1	-	22
Grutto	-	9	5	3	1	-	-	18
Kemphaan	-	-	-	-	-	-	-	-
W. Eend	3	13	14	26	23	24	4	107
Bergeend	2	14	19	22	53	10	1	121
Graspieper	28	90	51	79	42	37	3	330
Veldleeuwerik	13	10	5	5	25	-	-	58
Gele Kwikstaart	-	-	-	2	2	1	-	5
Witte Kwikstaart	3	-	-	-	2	-	-	5
Rietgors	-	1	6	8	-	4	-	19
Kneu	-	1	-	-	2	-	-	3

5.2. Vergelijking met de schatting uit 1976.

In tabel 3. zijn de aantallen uit 1976 en 1983 naast elkaar gezet.

Tabel 3. Aantallen uit 1976 en 1983.

Soort	1976	1983
Kokmeeuw	1873	15624
Visdief	120	653
Noordse stern	5	12
Scholekster	164	2575
Tureluur	241	908
Kluut	142	920
Kievit	62	22
Grutto	8	18
Kemphaan	6	-
Wilde Eend	+	107
Bergeend	-	121
Graspieper	32	330
Veldleeuwerik	+	58
Gele Kwikstaart	+	5
Witte Kwikstaart	-	5
Rietgors	3	19
Kneu	+	3
Patrijs	+	-
Tapuit	+	-

Qua soortenrijkdom zijn er niet veel verschillen tussen de beide jaren. In 1983 werden niet waargenomen: Kemp-
haan, Patrijs en Tapuit. Wel werden
Bergeend en Witte Kwikstaart vastge-
steld. Wanneer we de aantallen be-
schouwen vallen bij enkele soorten de
wel zeer grote verschillen tussen
beide jaren op.

Voor bij Kokmeeuw, Visdief, Scholek-
ster, Tureluur, Kluut en Graspieper
zijn de aantallen fors hoger.

6. Discussie en conclusie

Het merendeel van de vastgestelde
soorten kan tot de typische kustvo-
gels gerekend worden. Het beperkte
soortenspectrum en de hoge aantallen
waarmee een deel van de soorten
voorkomt zijn kenmerkend voor dyna-
mische voedselrijke ecosystemen.

De verpreiding van de soorten hangt
samen met factoren als kweldertype,
voedselaanbod en rust. Hoogte, expo-
sitie en beheer, met name de bewe-
dingintensiteit bepalen de aard en de
structuur van de vegetatie die mede-

bepalend is voor het voorkomen van
de diverse vogelsoorten (v. Dijk en
Bakker 1980).

De gevonden aantallen lijken, zeker in
vergelijking met wat men uit binnen-
land gewend zal zijn, zeer hoog. In-
dien de aantallen en de daaruit te be-
rekenen dichtheden vergeleken wor-
den met de opgaven van andere bui-
tendijkse gebieden zijn ze niet excep-
tioneel en liggen ze in de orde van
grootte die gebruikelijk is (Cramp
1983, Glutz et al. 1975, 1977, Engel-
moer 1983, Smit en Wolff 1980, Tei-
xeira 1979, Dijkse en Dijkse 1977,
Swennen en de Bruijn 1980).

Gezien de gevonden aantallen kan men
concluderen dat de broedvogelrijkdom
van de Groninger noordkust niet on-
derdoet voor vergelijkbare andere
kustgedeelten. Een conclusie die de
vermoedens van Sikkema (1976) be-
vestigt.

De verschillen tussen 1976 en 1983
moeten gezien de opmerking in Vos et
al. (1982) deels worden toegeschreven
aan verschillen in methodiek.

Alhoewel over de methode uit 1976
niet zoveel bekend is, lijkt het erop
dat ook toendertijd weinig bezoeken
zijn gebracht. Van groter belang is
dat toen niet de hele kust is geïnven-
tariseerd en binnen de wel onderzoch-
te delen niet alle strekdammen zijn af-
gelopen (med. Beersma). De opmerking
van Vos et al. geeft aan dat extrapo-
latie vanuit de in 1976 onderzochte
steekproeven ook toen al tot hogere
aantallen zou hebben geleid. Dit alles
duidt erop dat de voor 1976 gepre-
senteerde aantallen een onderschatting
moeten zijn. Een verder aanwijzing
hiervoor vormt het feit dat de in 1983
gevonden aantallen in de orde van
grootte liggen die voor dergelijke ge-
bieden gebruikelijk is.
Toch zijn de gevonden verschillen
waarschijnlijk niet geheel aan de me-
thodiek toe te schrijven. Zo melden
Boekema et al. (1983) voor de Gro-
ninger kust een toename van Kok-
meeuw en Kluut in de tweede helft
van de zeventiger jaren. Ook elders
zijn soms niet onaanzienlijke toenamen
vastgesteld van Kokmeeuw, Kluut,
Visdief en mogelijk Scholekster en
Tureluur (Smit en Wolff 1980). Langs
de Friese kust werd in de periode

1972-1983 een sterke toename geconstateerd van Kokmeeuw, Vissief, Scholekster, Tureluur, Kluut en Graspieper. Engelmoer et al. (1983) schrijven deze veranderingen toe aan het aantrekkelijker worden van de kwelders, doorgaande populatietoename van Kokmeeuw en Scholekster en voortgaand herstel van de Vissievenpopulatie sinds de inzinking uit de jaren zestig. Het is echter niet duidelijk in hoeverre ook voor de Friese kust een verschil in methode een rol speelt.

Geconcludeerd kan worden dat de verschillen tussen de aantalsopgaven voor 1976 en 1983 groot zijn. Deze verschillen kunnen veroorzaakt zijn door de gebruikte methoden en/of werkelijke aantalsnamen. Waarschijnlijk speelt een combinatie van beide oorzaken een rol, het aandeel van elk afzonderlijk is echter niet te achterhalen. Wel lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat de in 1983 gevonden aantallen een betere benadering van de realiteit zijn.

Het bovenstaande heeft als consequentie dat aantalschattingen die zich op de uit 1976 afkomstige aantallen baseren herzien moeten worden. Dit betekent dat de opgaven voor de Groninger noordkust in Smit en Wolff (1980) van Kokmeeuw, Vissief, Scholekster en Kluut moeten worden aangepast. Voor Boekema et al. (1983) geldt dit de aantals- en dichtheidsopgaven van Kokmeeuw, Vissief, Scholekster, Tureluur, Kluut en Graspieper.

Het bovenstaande pleit ervoor de inventarisatiemethoden verder te standaardiseren en goed te beschrijven wil men vergelijkingen tussen gebieden en jaren mogelijk maken.

Literatuur:

Boekema, E.J., Glas, P. en Hulscher J.B. (1983): De vogels van de provincie Groningen.

Cramp, S. (1983): Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. Vol.III Waders to Gulls. Oxford.

Dijk, A.J.v. en Bakker, J. (1980): Beweiding en broedvogels op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog. Waddenbull. 15: 134-140.

Dijkse, A.J. en Dijkse, L.J. (1977): Texel vogeleiland. Zutphen.

Engelmoer, M., Dijk, K.v. en Timmerman, A. Azn. (1983): Vogels van de Friese waddenkust. Leeuwarden.

Glutz von Blotzheim U., Bauer, K. en Bezzel, E. (1975): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Bd.6 Wiesbaden.

Glutz von Blotzheim U., Bauer, K. en Bezzel, E. (1977): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Bd.7 Wiesbaden.

Hustings M.F.H. et al. (1985): Vogelinventarisatie. Wageningen/Zeist.

Patterson, I.J. (1982): The shell-duck. Cambridge.

Sikkema, C.P. (1976): Broedvogels op een Groninger kwelder. Waddenbull. 11: 128-130.

Smit C.J. en Wolff, W.J. (1980): Birds of the Waddensea. Leiden.

Swennen C. en Bruijn, L.L.M. de, (1980): De dichtheid van broedterritoria van de Scholekster (*Haematopus ostralegus*) op Vlieland. Limosa 53: 85-90.

Teixeira, R.M. (1979): Atlas van de Nederlandse broedvogels. 's Gravenland.

Vos F. et al. (1982): Kustgebied Noord-Groningen en buitendijkse gronden. I.S.P. deelrapport 16. P.P.D. Groningen.